

УДК 327(73+4)

Олена Скрипник

*Кандидат історичних наук, викладач
Уманський державний педагогічний
університет ім. Павла Тичини*

США І ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ «СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО»

У даній статті аналізується політика Європейського Союзу «Східне партнерство». Визначено ставлення США до даної ініціативи ЄС. Охарактеризовано чотири саміти ЄС з питань «Східного партнерства» та прослідковано реакцію США на ці саміти. Звертається увага на участь України в самітах ЄС та позицію США щодо цього питання. Визначено, що Сполучені Штати Америки всіляко підтримують ініціативу ЄС «Східне партнерство», насамперед для того щоб поширити в країнах «Східного партнерства» демократію, забезпечити права і свободи людини, та покращити соціально-економічне становище цих країн.

Ключові слова: *Європейський Союз, США, «Східне партнерство», інтеграція, саміт.*

Відносини між США і Європейським Союзом мали завжди важливе значення для всього світу, і для України зокрема. На сьогоднішній день США та ЄС мають найбільше впливу на регулювання міжнародних відносин, та вирішують різноманітні питання світового значення. Відносини між ними протягом їхнього історичного розвитку мали різне забарвлення, деякі політологи та історики говорять про суперництво та протистояння між ними, проте здебільшого їхня співпраця була і є орієнтована на встановлення безпеки у світі, демократії, забезпечення прав і свобод людини, урегулюванню торгівельних відносин та ін. Також багато спільного є у США та ЄС в зовнішньополітичних орієнтирах щодо України, особливо з моменту розширення ЄС на Схід. США не стоять осторонь, і висловлюють своє бачення інтеграційній політиці ЄС, зокрема політиці «Східного

партнерства», адже США зацікавленні у розширенні кордонів ЄС аби обмежити вплив Росії на Європейському континенті. Саме цим і зумовлена актуальність даної теми.

Метою даної роботи є – всебічне дослідження поглядів та впливу США на Європейську політику «Східне партнерство». Об'єктом дослідження виступають відносини США і ЄС. Предметом – відносини Сполучених Штатів Америки і Європейського Союзу щодо політики «Східне партнерство».

Питання «Східного партнерства» ЄС є актуальним, тому історіографія даної проблематики є чималою. Важливими є праці Т. Сидорук, зокрема у статті «Східне партнерство: пропозиції і перспективи для держав Східної Європи та Південного Кавказу» вона обґрунтувала думку про те, що новий вимір східної політики є спробою ЄС подолати існуючий концептуальний та практичний розрив між стратегією розширення та політикою сусідства, однак запропоновані кроки в його рамках є недостатніми у контексті очікувань східноєвропейських країн та необхідності розв'язання дилеми «сусідство-розширення» на цьому просторі [8].

Аналітичною публікацією, яка висвітлює аналіз нового формату політики ЄС на Сході, в першу чергу стосовно України, є книга «Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України» за ред. В. Мартинюка [7].

У. Ільницька у своїй публікації аналізує співробітництво України з Європейським Союзом у рамках програми «Східне партнерство» [6]. Проте питанню взаємовідносин США і ЄС щодо політики «Східне партнерство» приділено мало уваги, і цілісного дослідження поки що не маємо.

Ідея відокремлення східного напрямку Європейської політики сусідства існувала задовго до виникнення ініціативи «Східного партнерства» і набула активного розвитку одночасно зі створенням Союзу для Середземномор'я [9, с. 12]. Коли Франція запропонувала створити Союз для Середземномор'я, Польща та деякі інші держави-члени побачили новий шанс для впровадження

чіткої диференціації між різними групами держав ЄПС: якщо чиста ЄПС недостатньо добра для Середземномор'я, то чому вона повинна бути достатньою для партнерів на Сході європейського континенту [8, с. 48]?

Саме за цих обставин, 22 квітня 2008 року депутат Європейського Парламенту від Німеччини Інго Фрідріх задекларував ідею створення Східноєвропейського Союзу. Було запропоновано створити на східному напрямку ЄС організацію, до якої б увійшли Україна, Молдова Білорусія, Вірменія, Грузія та Азербайджан [7].

З Республікою Білорусь було заплановано технічну й експертну співпрацю. Європейська Рада схвалила та затвердила проект «Східне партнерство» і доручила Європейській Комісії до весни 2009 р. підготувати конкретні пропозиції, наголошуючи на необхідності диференційованого підходу до країн-учасниць у межах Європейської політики сусідства. Для держав, що беруть участь у проекті «Східне партнерство» планувалось створення зони вільної торгівлі, підписання угод про асоціацію, лібералізація візового режиму, співпраця в галузі енергетичної безпеки [6, с. 115].

Ідея посилення східного вектору ЄПС стала одним із пріоритетів зовнішньої політики Польщі на 2008 рік, яка позиціонує себе лідером у цьому напрямку. Міністр закордонних справ Польщі Радослав Сікорський, представляючи 7 травня 2008 року у сеймі напрями зовнішньої політики держави на 2008 рік, задекларував цю ідею: «Польща має продовжувати спеціалізуватися на виробленні спільної зовнішньої політики щодо Сходу» [9, с. 12]. Польща прагнула і прагне зміцнити свою позицію в ЄС, насамперед за рахунок посилення ролі в Східній Європі.

США відреагували на дану ініціативу ЄС досить позитивно, насамперед через Грузію, адже після конфлікту у 2008 року Європа намагатиметься активніше допомагати країні відновити демократичний устрій та налагодити економічне становище [15, с. 134]. Адже США поряд із ЄС виділяли найбільше коштів для демократизації цієї країни, а саме більша частина з суми у 4,55 млрд. дол., яка була надана з боку США, спрямовувалася на

розвиток демократії. Хоча жовтневі фінансові надходження 2009 р. здебільшого не були орієнтовані на поширення демократії, однак 48 млн. дол. із загальної суми в 1 млрд. дол. спрямовувалися на проекти, що поширюють демократію. Чверть мільярда доларів США Грузії надана у формі прямої підтримки бюджету країни [14, с. 3].

Також на думку США демократичні відносини потрібно було активно впроваджувати і в Білорусії, яка більше прислухається до Москви і має не досить гарні відносини з Брюсселем [15, с. 133].

Перший (установчий) саміт ініціативи Європейського Союзу «Східне партнерство» відбувся 7 травня 2009 р. у Празі. Для роботи Європейська комісія запропонувала партнерам чотири тематичні платформи – з питань демократії та належного управління, контактів між людьми, енергетичної безпеки та економічної інтеграції. Ці платформи мають на меті практичну імплементацію багатостороннього виміру регіональної співпраці. Перші засідання стосовно цих платформ відбулися у червні 2009 р. [5]. У рамках «Східного партнерства» здійснюються також проекти щодо боротьби проти змін клімату, транспортної сфери, енергетики, політики з охорони довкілля, обміну студентами [3, с. 281].

У Спільній декларації країн-учасниць Празького саміту з питань Східного партнерства зазначалося, що «зближення в законодавчій і регулятивній сфері має вирішальне значення для країн-партнерів, які прагнуть досягти певних успіхів у зближенні з ЄС» [2]. Таким чином проголошувалася необхідність реформування законодавств країн-партнерів відповідно до стандартів ЄС у тому випадку, якщо ці держави справді прагнуть поглибити свої відносини з ЄС. Щоправда, вплив ЄС на просування реформ у країнах, що межують з ним, був обмежений.

Другий саміт, який відбувся у Варшаві в жовтні 2011 р., не приніс принципових зрушень, однак було підтверджено основні напрямки розвитку Східного партнерства та прийнятий «путівник», який містив конкретні кроки до поглиблення співпраці. Фактична неучасть Білорусії та проблема на

переговорах щодо декларації саміту (суперечки між Вірменією та Азербайджаном щодо Нагірного Карабаху) безперечно затьмарили Варшавський саміт [10]. Неучасть Білорусії у варшавському саміті була беззаперечно підтримана і США. Адже ЄС та Сполучені Штати після президентських виборів 19 грудня 2010 року, коли міліція жорстоко придушила акції протесту опозиції, заарештувавши близько 1000 осіб, зокрема 7 з 9 альтернативних кандидатів у президенти, запровадили жорсткі санкції. А саме, 20 січня Європарламент ухвалив резолюцію, в якій закликав ввести санкції проти Білорусії. Сполучені Штати також запровадили схожі санкції. Зокрема, США ввели односторонні санкції щодо низки білоруських компаній, а також розширили список громадян Білорусії, яким заборонений в'їзд до Сполучених Штатів [4].

У листопаді 2013 року у Вільнюсі відбувся третій саміт «Східного партнерства». Напередодні саміту 18 листопада 2013 в США впливовий американський політологічний центр «Heritage Foundation» провів навіть круглий стіл на тему перспектив Вільнюського саміту Східного партнерства за участю Послів України, Грузії, Азербайджану та Литви в США. Модератором круглого столу виступив один із провідних американських експертів-політологів Аріель Коен. На заході були присутні представники зовнішньополітичного, оборонного відомства та апарату Конгресу США, дипкорпусу, місцеві експерти і журналісти. У своєму виступі Посол України в США Олександр Моцик поінформував про кроки, які здійснюються нашою державою з метою реалізації європейського курсу України та забезпечення підписання Угоди про асоціацію з ЄС під час Вільнюського саміту Східного партнерства [11].

Проте уже на самому саміті Східного партнерства Європейський Союз успішно парафував Угоди про асоціацію та створення поглиблених і всеохопних зон вільної торгівлі (ПВЗВТ) лише з Молдовою і Грузією. А також, було підписано Угоду про лібералізацію візового режиму з Азербайджаном [6, с. 118]. Для цих країн це був значний крок уперед в

євроінтеграційній політиці. Адже підписавши угоди з Європейським союзом на вільнюському Саміті ці країни декларували, підтримували та впроваджували принципи міжнародного права, демократичні цінності, сталий розвиток, ринкову економіку та належне врядування.

Щодо України, то тогочасний Президент В. Янукович категорично відмовився підписувати Угоду про асоціацію з ЄС. Хоча більшість українців вважали, що В. Янукович підпише угоду, і навіть вважали, що цьому посприяють США. «Сполучені Штати Америки, мабуть, найзацікавленіша сторона в підписанні Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Держдепартамент робить все можливе, аби Вільнюський Саміт завершився успіхом для України та ЄС, і поразкою для Росії» – таку думку висловив УНН політичний аналітик та голова Громадянського Комітету Національного Порятунку Павло Нусс [11].

Сполучені Штати також висловлювали надію, що Україна підпише Угоду з ЄС, про це зазначав посол США в Україні Джеффри Пайєтт. За його словами, імплементація угоди про Асоціацію надасть Україні суттєві переваги. Пайєтт наголошував на тому, що Вільнюський саміт стане ще одним кроком до того, щоб перетворити Україну на європейську демократію [1]. Проте на той час цього не відбулось, і Вільнюський саміт став переломним для України.

Але вже зовсім інше забарвлення і для Європейського Союзу і для України мав Ризький саміт «Східного партнерства», який відбувся 21 – 22 травня 2015 р. У підсумку учасники Саміту підписали декларацію, за якою учасники саміту підтвердили суверенне право кожного з партнерів на вільний вибір рівня амбіцій і цілей, до яких вони прагнуть у своїх відносинах з Європейським союзом. Учасники саміту наголошували, що «Східне партнерство» спрямоване на створення єдиного простору загальної демократії, процвітання, стабільності та розширення співробітництва і не спрямоване проти когось. У цьому контексті учасники саміту висловили

готовність допомогти відновити довіру і впевненість на нашому континенті [12].

Загалом для України, Молдови та Грузії результати саміту стали найкращими серед реально можливих. Найголовніше питання, яке стояло на порядку денному в ЄС, це питання скасування віз. Україна отримала макрофінансову допомогу в розмірі 1,8 мільярда євро. У країнах, які підписали Угоду про асоціацію, буде запущена програма фінансування малого та середнього бізнесу, що може викликати достатньо активне зростання економіки цих країн та підвищення рівня добробуту їхнього населення. Відзначається активна участь країн Партнерства у проекті Енергетичного співтовариства, загальне реформування енергетичного сектора країн, збільшення реверсних потужностей для України, активність Грузії у Південному газовому коридорі та будівництво газових інтерконекторів між Румунією та Молдовою, що мають стати черговими кроками до зменшення їхньої енергетичної залежності від Росії.

Говорячи про позицію Сполучених Штатів Америки, то вони вважають, що Ризький саміт був успішним. Держдепартамент США заявив про схвалення дій щодо зближення країн «східного партнерства» з Євросоюзом. Начальник прес-служби держдепартамент США Марі Харф зазначила: «Ми віддані підтримці подальших ініціатив, які сприяють демократії та належному управлінню, зміцненню енергетичної безпеки, боротьбі з корупцією, і підтримки економічного і соціального розвитку в країнах Східного партнерства. Це особливо важливо в період підвищеного російського тиску і дезінформації по всьому регіоні» [16]. Також в Держдепартаменті заявили про підтримку Євросоюзу щодо посилення співробітництва з Вірменією, Азербайджаном, Білоруссю, Грузією, Молдовою і Україною.

Таким чином, Сполучені Штати Америки всіляко підтримують здійснення політики ЄС «Східне партнерство», вважаючи, що дана політика є реальним шансом для України, Молдови, Грузії, Білорусії, Азербайджану та

Вірменії поширити демократію у своїх державах, покращити соціально-економічне та політичне становище, підвищити рівень життя населення, забезпечити захист прав свобод людини і громадянина, реформувати енергетичний сектор.

Список використаних джерел та літератури

1. Влада України повинна сконцентруватися на посиленні захисту інтелектуальної власності // Новини України. РБК-Україна. – 22.10.2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/vlast-ukrainy-dolzhna-skontsentrirovatsya-na-usilenii-zashchity-22102013184200>
2. Доброжанська О. О. Ефективність Східного партнерства у поширенні демократії в країнах Східної Європи і Південного Кавказу [Електронний ресурс] / Оксана Доброжанська. – ACTA SCIENTIFICA ACADEMIAE OSTROVIENSIS – Режим доступу: <http://zn.wsbip.edu.pl/wydanie/zeszyt2/sekcjaA/7.PDF>
3. Європейська інтеграція : навч. посіб. / за заг. ред. проф. І. А. Грицяка та Д. І. Дзвінчука. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – 464 с.
4. ЄС та США запровадили санкції проти Лукашенка // газета Тиждень. – 1 лютого, 2011. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/7824>
5. Засідання тематичної платформи в рамках ініціативи «Східне партнерство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eu.prostir.ua/news/235246.html>
6. Ільницька У. «Східне партнерство» як вимір європейської політики сусідства та діалоговий рівень співробітництва України з ЄС / Уляна Ільницька // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Національний університет «Львівська політехніка»: Випуск 26. – 2014. – С. 113-120.
7. Мартинюк В. Східноєвропейський Союз – розвиток нового формату політики ЄС на Сході / Віталій Мартинюк // Поступ. – 27 травня 2008 р.

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://postup.brama.com/usual.php?what=61129>
8. Сидорук Т. «Східне партнерство»: пропозиції і перспективи для держав Східної Європи та Південного Кавказу / Тетяна Сидорук // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 1. – С. 47-52.
 9. Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України / [І. Ф. Газізуллін, М. М. Гончар, О. В. Коломієць [та ін.] ; за ред. В. Мартинюка. Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К.: [Агентство «Україна»], 2009. – 84 с.
 10. Східне партнерство Кавказу // Посольство Чеської Республіки в Києві. – 24.03.2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.mzv.cz/kiev/uk/x2010_05_17/x2010_08_20_1/x2014_03_24.html
 11. США не дозволять зірвати «Саміт Східного партнерства» // Українські національні новини. – 14 листопада 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1272397-ssha-ne-dozvolyat-zirvati-samit-skhidnogo-partnerstva-ukrayina-maye-silnogo-lobista-politolog>
 12. Підсумкова декларація Ризького саміту Східного партнерства // Європейська правда. – 22 травня 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/05/22/7034050/>
 13. Посол України в США взяв участь в роботі круглого столу щодо перспектив Вільнюського саміту Східного партнерства // Посольство України в Сполучених Штатах Америки. – 19 листопада 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usa.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/16324-posol-ukrajini-v-ssha-vzyav-uchasty-v-roboti-kruglogo-stolu-shhodo-perspektiv-vilnyusyukogo-samitu-skhidnogo-partnerstva>
 14. Boonstra J. Assessing Democracy Assistance: Georgia / J. Boonstra. – FRIDE, 2010, May. – P. 3.
 15. Bindi F. The foreign policy of the European Union: assessing Europe's role in the world / Federiga Bindi. – brookings institution press Washington, D.C. – 2010. – 341 с.

16. Eastern Partnership Summit // U.S. Department of state. – May 22, 2015. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2015/05/242765.htm>

US AND EU POLITICS «EASTERN PARTNERSHIP»

In this article to analyzes the policy of the European Union's «Eastern Partnership». Determined US relation to the initiative of the EU. Characterized four summits the EU «Eastern Partnership» and followed the US response to these summits. The attention to Ukraine's participation in the summit of the EU and the US position on this issue. Determined that the United States strongly supports the EU initiative «Eastern Partnership», especially in order to spread in the countries of the «Eastern Partnership» democracy, ensure human rights and freedoms, and to improve the socio-economic situation of these countries.

Keywords: *The European Union, the United States, «Eastern Partnership». Integration. summit.*

США И ПОЛИТИКА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА «ВОСТОЧНОЕ ПАРТНЕРСТВО»

В данной статье анализируется политика Европейского Союза «Восточное партнерство». Определено отношение США к данной инициативе ЕС. Охарактеризованы четыре саммиты ЕС по вопросам «Восточного партнерства» и прослежено реакцию США на эти саммиты. Обращается внимание на участие Украины в саммитах ЕС и позицию США по этому вопросу. Определено, что Соединенные Штаты Америки всячески поддерживают инициативу ЕС «Восточное партнерство», в первую очередь для того чтобы распространить в странах «Восточного партнерства» демократию, обеспечить права и свободы человека и улучшить социально-экономическое положение этих стран.

Ключевые слова: *Европейский Союз, США, «Восточное партнерство», интеграция, саммит.*